

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Періодичне видання

Наукові записки

Серія:

ІСТОРІЯ

Випуск 2

ТЕРНОПІЛЬ
2003

УДК 93
ББК 63
Н 34

Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль. – 2003. – Вип. 2. – 282 с.

Друкується за рішенням вченої ради Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка від 02. 09. 2003 р. (протокол № 1).

Головний редактор

Микола Алексієвць - доктор історичних наук, професор

Редакційна колегія:

Василь Балух - доктор історичних наук, професор
Валентина Борисенко - доктор історичних наук, професор
Петро Брицький - доктор історичних наук, професор
Сергій Васюта - доктор історичних наук, професор
Павло Коріненко - доктор історичних наук, професор
Микола Литвин - доктор історичних наук, професор
Олександр Сич - доктор історичних наук, професор
Сергій Троян - доктор історичних наук, професор

Рецензенти:

Лев Баженов - доктор історичних наук, професор
Микола Стрішенець - доктор історичних наук, професор

Літературний редактор:

Іван Зуляк - кандидат історичних наук, доцент

УДК 947.477

Олександр Шама

ПРО ПЕРСОНАЛІЗМ ХРИСТІЯНСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

У статті на основі констатації персоналістського характеру християнської антропології відзначено відхід від цього основоположного принципу у деяких сучасних історико-культурних концепціях.

Надзвичайна складність християнства, що має місце вже у його основах, тобто догматиці, – завжди давала багатий «формальний» ґрунт для дискусій, конфліктів, розколів у цій релігії на протязі всього її двотисячолітнього існування. Так, у християнській соціології найчастіше конфліктували універсалістська й партикуляристська тенденції, натомість в антропології – персоналістський і трибалістський підходи до розуміння християнського віровчення. Зрозуміло, що в різні періоди той чи інший підходи, в залежності від історико-культурних обставин, одержував перевагу, тим не менше, можна з певністю ствердити, що саме універсалізм з одного боку і персоналізм з іншого і є тими невід'ємними характеристиками християнства, які визначають не тільки його специфіку і унікальність, але й здатність до постійного оновлення.

Аналіз релігійної ситуації в Україні свідчить про відхід від цих основоположних принципів. Боротьба конфесій, окремих громад, конфлікти у середовищі кліру стали «невід'ємними рисами» національного життя, – і все це на фоні постійних закликів до «порозуміння», «згоди» і навіть «соборності». Можна припустити, що в основі незгод якраз і лежить переконання у верховенстві колективу над особистістю, а інтересів групи над інтересами індивіда. Цей партикуляризм доповнюється також трибалізмом, прихильники якого стверджують, що «необхідно відроджувати духовні устої нації, засновані на християнстві» або: «Бути українцем – це національна релігія», причому «нація» оголошується «вищим рівнем мого «Я» [1:134; 2:6,16].

З цього приводу доречно навести слова німецько-американського теолога Пауля Тілліха: «Якщо яка-небудь група (як й індивід) переконана, що володіє істиною, то тим самим вона автоматично відкидає всі домагання на володіння істиною яка суперечить її власній» [3:410]. Так само і в Україні: кожна конфесія оголошує себе «єдино правильною», «канонічною» тощо, а неперекірливі у засобах політики, ототожнюючи «націю» і «християнство», відмовляють індивідові у праві вільного звертання до Бога. На нашу думку, все це є наслідком підміни поняття, а от чи виникає вона з нерозуміння чи навмисного спотворення – зовсім інше питання.

Звернімося до Святого Письма. Слова Ісуса Христа: «...Не турбуйтеся для душі вашої, що вам їсти і що пити, ні для тіла вашого у що одягатися» [Матф., XI, 25]; «Я прийшов порізати чоловіка з його батьком, дочку з її матір'ю і невістку з її свекрухою» [Матф., X, 35], а також апостола Павла: «Не кажіть неправди один на одного, якщо скинули з себе людину старозаповітну з її вчинками, та зодягнулися в нову, що відновлюється для пізнання за образом Творителя її, де нема ані елліна, ані іудея, обрізання та необрізання, варвара, скіфа, раба, вільного, – але все та в усьому Христос» [Колос., III, 9–11], – по суті, є закликом порвати з усіма «старозаповітними» цінностями: матеріальним добробутом, сім'єю, національністю заради «потреб душі» власної особи. Тут висувається також цілком нова антропологія: «оновлена», «новозаповітна» людина, тобто, християнин – це, в першу чергу особа (персона), яка пізнала себе за образом Божим, де, зрозуміло, «зовнішні» обставини існування втрачають будь-яке значення. Цей аспект християнства особливо глибоко розробив один з Отців церкви – святий Августин (354–430).

Августин засновує свою антропологічну концепцію на біблійному: «І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх»

[Бут., I, 27]. Загострюючи увагу на несумірності Творця і творіння, мислитель разом з тим і надзвичайно високо підносить людину у «ланцюгу світобудови», підкреслюючи «закладеність» в людині прагнення до Бога: «І людина, ця найменша частина творіння Твого...така малозначуща ланка у творінні Твоєму, дерзає оспівувати Тобі хвалу. Але Ти сам спонукаєш її до того, щоб вона знаходила блаженство у звеличуванні Тебе» [4:582]. Таким чином, все, що в людині є людського, заключається у її нерозривному зв'язку з Богом: «Отже, я не існував би, Боже мій, не існував би взагалі, якщо б Тебе не було в мені. Або, скоріше, я б не існував, коли б я не був у Тобі, «з Якого, через Якого і в Якому – усе?», а також у спрямованості особи до Творця: «Дай мені, Боже мій, і віддай мені Себе – я люблю Тебе! Оскільки моя любов ще надто квола, зроби її сильною. Я не можу виміряти, скільки недостає моїй любові, щоб вона була достатньою, щоб моє життя кинулося у Твої обійми й не відривалося, доки не сховається в тайні Твого обличчя [Пс., XXXI, 21]. Я знаю, тільки те, що всюди, крім Тебе, не лише поза мною, а й у мені я відчуваю нудьгу, а всі скарби, що не є моїм Богом, – це для мене нестатки» [5:4,269].

Отже, зв'язок людини з Богом, а також спілкування з ним в Августина має особистий (персональний) характер: письменник звертається до Бога як до Абсолютної Особи (але все-ж таки особи!) і називає його «мій Бог», підкреслюючи цим, що Бог створив на свій образ не рід людський, а саме окремо взяту людину, а тому й відповідальність перед ним кожна людина несе особисто, а не «родом», «плем'ям» чи «нацією».

У зв'язку з цим Августин наголошує: незважаючи на незліченну кількість народів, «що живуть на обличчі земному кожний за особливими уставами і звичаями, і розрізняються між собою незліченим різноманіттям мов, зброї, посуду, одягу», тим не менше, людство насправді поділяється тільки на дві частини – «гради» («міста»). До одного «міста» відносяться ті, «що бажають жити у світі свого роду згідно плоті»; до другого – «бажаючи жити також згідно духу». Перше «місто» – нехристиянське: у ньому «панує хіть панування, яка управляє і правителями його і підпорядкованими йому народами»; це – «місто» диявола. Натомість друге «місто», в якому немає «ні елліна, ні іудея, ані варвара, скіфа, раба, вільного», – істинно християнське, в ньому «по любові служать один одному взаємно і настоятелі, керуючи, і підлегли, підкорюючись» [4: 602]. Немає сумніву, що ця любов повинна служити тільки одній меті – допомогти людині настільки, щоб її життя «кинулося» в обійми Бога й «не відривалося, доки не сховається в тайні Його обличчя».

Таким чином, аналіз Святого Письма і поглядів св. Августина переконливо доводить, що християнська антропологія має виразно персоналістський характер. З огляду на це, всілякі спроби встановити над християнином супрематію «нації», «держави» чи «ідеї» являються грубим порушенням принципів самого християнства. Це очевидно, що церква повинна бути «національною», але лише в сенсі лояльності до української держави, – основне ж її завдання, як вичерпно свідчать Біблія і св. Августин – допомогти християнинові «відшукати» в собі створені Богом через Христа «духовні і тілесні члени Своєї Церкви» [5: 271], – і не більше. Але й не менше, бо коли замість нього церква займається чимось іншим, – то вона є або «державною інституцією», або «підприємством», або «жрецькою колегією», тобто всім, чим завгодно, але не «тілом Христовим».

Список використаних джерел

1. Канигін Ю., Ткачук З. Українська мрія. – К., 1996.
2. Коваль Р. Підстави націократії. – К., 1994.
3. Тиллих П. Избранное: Теология культуры. – М., 1995.
4. Антология мировой философии: В 4 Т. – М., 1969. – Т. 1, Ч. 2.
5. Святий Августин. Сповідь. – К., 1997.

Alexander Shama

ABOUT PERSONAL CHARACTER CHRISTIAN ANTHROPOLOGY

In articles on the basis of ascertaining personal character of Christian anthropology the deviation from this basic principle in some modern historical and cultural concepts is marked.